

פרקי אבות

בְּשִׁירָה, בְּתַנוּעָה וּבְפַעֲלָתָנוּת

חוברת הדרכה למורים

כתיבה: רחל הרשקוביץ, הרב אהרן פאלק

איורים: חנה ווגנר

עריכה, סדר ועימוד: "לשון לימודים" בע"מ

יעוץ: רבקה אבנר, דרורה הומינר, סוזן וייס, שמחה ניסימי

בית המלמדים

טל': 652-0427 (02)

דואר אלקטרוני: melamdim@iname.com

פתח דבר

לפי עניות דעתנו, לא די בכך שתלמידים יִלמדו משנה, ומורים יִלמדו אותה. חשוב ביותר וחיוני בדורנו, שתלמידים ומורים כאחד יאהבו את המשנה. מטרת חוברת הדרכה זו היא להביא לידי לימוד משניות מתוך שמחה בקרב התלמידים, באמצעות שירה, תנועה ופעלתנות. אנו משוכנעים שחוויה זו "תדביק" גם את המורים, ואף את כל בית הספר באותה התלהבות. שאיפתנו היא שתכנית "משניות בשת"ף" תסייע באהבת התורה. את החוברת אין צורך לקרוא כסדרה – ניתן לדלג על קטעים או לקרוא מהסוף להתחלה. אנו תקווה שהתכנית תהווה קרש קפיצה ליצירה עצמאית ברוכה על ידי כל אלה שנעזרים בה.

הערה: לא באנו לקבוע תכנים ומיומנויות שיש להקנות לתלמידים בשיעורי משנה – גדולים וטובים מאתנו כבר עסקו בתחום חשוב זה. תכנית "משניות בשת"ף" בכלל וחוברת הדרכה זו בפרט באות להציע טכניקות וכלים שיסייעו לחבב על התלמידים את לימוד אותם תכנים ומיומנויות שהמורים יראו לנכון להקנות להם בשיעורי המשנה.

תוכן עניינים

- 4 ○ מטרות תכנית "משניות בשת"ף"
- 5 ○ מבנה שיעור של "משניות בשת"ף"
- 6 ○ מה בתכנית של "משניות בשת"ף"?
- 6 **שירה** : תפקיד השירה, הצעות לשימוש בקלטת ובשירת המשנה
- 7 **תנועה** : תפקיד תנועות הידיים, דוגמאות לתנועות ידיים, הערות שונות
- 9 **פעלתנות** : א. חידות: מטרתן, טכניקות להכנתן ודוגמאות
- 13 ב. מחיקת מילים מהלוח והשלמתן
- 13 ג. הצגות: מטרתן ודוגמה
- 14 ד. דפי יצירה: תועלתם, השימושים השונים והצעות לאופן עבודה
- 17 ○ הכנות המורה לשיעור: ציוד, הכנה לקראת השיעור
- 18 ○ מספר מילים על משמעת ב"משניות בשת"ף"
- 19 ○ שיעורי בית ומחברות ב"משניות בשת"ף"
- 20 ○ הסכנות הטמונות ב"משניות בשת"ף": "משניות בשת"ף" – כלי ללא תוכן?
- 20 התמכרות ל"כיף"
- 21 היכן כבוד התורה?
- תמלילי שיעורים לדוגמה
- 22 דוגמה א': אבות, פרק א' משנה א'
שיעור 1: שלשלת הקבלה (מתאים גם לקדם-קריאה)
- 26 שיעור 2: שלושה דברים שנאמרו על ידי אנשי כנסת הגדולה – יצירה
- 26 שיעור 3: שלושה דברים שנאמרו על ידי אנשי כנסת הגדולה – לימוד עיוני
- 28 דוגמה ב': אבות, פרק א' משנה ב'
- 31 דוגמה ג': אבות, פרק א' משנה י"ג
- 37 ○ דוגמאות לכתובה מובנית של משניות

מטרות תכנית משניות בשירה, בתנועה ובפעולות

מתוך נסיון העבר ראינו, שתלמידים התלהבו מהלימוד בשיטה זו, עד כדי כך שהם שיתפו את בני משפחותם בחוויה, וביוזמתם לימדו אותם לשיר את המשניות.

ראינו ילדי גן שלמדו מאחיהם, והורים ש"נדבקו" מילדיהם ופתחו בשירת המשניות באסיפות הורים!

מנסיוננו, חווית הלימוד מביאה לידי השלכות חיוביות, כלומר, מתפתחות אסוציאציות חיוביות אצל התלמידים כלפי המורה, בית הספר ולימוד בכלל.

ההצגות, השמחה בלימוד, ומגוון האמצעים שדרכם מתחברים התלמידים אל החומר הנלמד, מסייעים להם להזדהות עם דברי חז"ל, להפנים וליישם את הנלמד.

מגוון הפעילויות והיצירתיות שבתכנית מביאים לידי כך, שהתלמידים ממשיכים את השירה, היצירה והלמידה גם בזמן ההפסקות.

בעזרת החידות, תנועות הידיים, ההצגות והאיורים שבדפי היצירה, מסוגלים התלמידים להבין את המשנה בכוחות עצמם. באווירה זו הקושי הופך להיות אתגר, וחדוות התגלית מחייה את השיעור. התלמידים מפתחים את יכולתם לחקור ולגלות בעצמם את משמעות הנלמד.

הדרכים המגוונות להמחשת המשנה תורמים רבות להבנתה. השירה, התנועות והאווירה הטובה מסייעים לזכירת החומר הנלמד.

התכנית הופעה כבר בהצלחה הן בקרב אוכלוסיות מבוססות והן באזורי מצוקה, בחינוך הרגיל והמיוחד, בבתי ספר של ממ"ד, ממלכתי וחרדי, בארץ ובחול"ל. מגוון הפעילויות מעודד את השתתפותם הפעילה של מקסימום תלמידים בחווית הלמידה, דבר החשוב במיוחד בכיתות הטרוגניות.

המורה הוא זה שבוחר את הכלים והשיטות המתאימים לאופיו, לצרכיו ולסוג תלמידיו. יש מורים המדגישים את הדרמה ואת השירה, ואחרים מדגישים את היצירה. יש המתמקדים בחידות ככלי ללימוד העיוני, ויש המדגישים את תנועות הידיים. יש גם מורים המוותרים על חלק מהמרכיבים שאינם תואמים את מטרותיהם.

לעתים קרובות מגלים המורים "קרני אור" בילדים שאינם ממצים את עצמם במהלך הלימוד המקובל. הפעילויות המגוונות מאפשרות לתלמידים רבים להצטיין בתחום מסוים, ולהראות זאת למוריהם. דבר זה עשוי לפתוח צוהר לנפש הילד, ולהוות בסיס ליצירת קשר משמעותי בין המורה לתלמיד.

חיוב המשנה על לומדיה

עידוד אהבת הלימוד בכלל

הבאה לידי הזדהות התלמידים עם החומר הנלמד

יצירת מוטיבציה

עידוד התגלית העצמאית בלמידה

הבנת המשנה וזכירתה

התאמת לימוד המשנה למגוון רחב ביותר של תלמידים

התאמת הכלים להוראת משנה למגוון רחב ביותר של מורים

יצירת קשר בין המורה לתלמיד

מבנה שיעור של "משניות בשת"ף"

1) שירה

- הפעלת הקלטת ועידוד שירת הילדים. בהמשך השיעור – שירת הילדים ללא הקלטת.
- בזמן הפעלת הקלטת אפשר לכתוב את המשנה על הלוח (עדיף לעשות זאת לפני תחילת השיעור).
- המורה והתלמידים ילוו את השירה בתנועות ידיים הממחישות ומתרגמות את המשנה.
- לאחר מחיקת קטעי משנה מהלוח, על הילדים לשיר קטעים אלו בעל פה. יש לסמן כוכביות או ✓, במקום כל מילה שנמחקה.

מצליחים בשירה
אם התלמידים

שירה בעל פה של המשנה, לאחר מחיקתה מהלוח

2) חידה

בשלב זה נעזרים בחידות ללימוד תוכן המשנה.

דוגמאות:

הצגת המשנה בצורה מוטעית (כשעל הילדים לגלות מהי הטעות); דרישה מהילדים להציג את המתבקש במצב מסוים נתון; מציאת טעות של המורה בתנועת ידיו; שאלה עיונית מעוררת; השלמת השירה החסרה מהקלטת, וכיוצ"ב.

אם התלמידים פותרים נכונה את החידה

3) מחיקה

כחיזוק חיובי לפתרון החידה, המורה מוחק מילה או כמה מילים מטקסט המשנה הכתוב על הלוח.

כשהילדים רואים את המשנה נמחקת, והלוח מתמלא בכוכביות או בסימני ✓, הם מרגישים את התקדמותם בחומר, ומקבלים מזה סיפוק רב.

המטרה היא שלאחר מחיקת כל המשנה, ידעו התלמידים לשיר אותה בעל פה.

4) דפי יצירה

לרוב מועברים דפי היצירה בשיעורים נפרדים לתלמידים בכיתות הגבוהות, לאחר חזרה על המשנה בעזרת שירה וחידות.

ניתן גם לגוון את השיעור הפרונטלי בעזרת דפי היצירה. התלמידים לומדים, יוצרים, נקשרים למשנה ונהנים באמצעות דפים אלה.

מה בתכנית של "משניות בשת"ף"?

בתכנית "משניות בשת"ף" נלמדת המשנה באמצעות שירה, תנועה ופעלתנות. המטרה החשובה ביותר של תכנית זו היא להעניק לתלמידים את חדות תגלית המשנה. ההצגות, דפי היצירה, המשחקים והחידות באים לרמוז לתלמידים על תוכן המשנה, מבלי שהמורה יצטרך ללמד זאת באופן מפורש. ואכן, אין הנאה גדולה מזו לתלמיד המצליח להבין את המשנה בכוחות עצמו.

שירה ב"משניות בשת"ף"

"... ואמר ר' שפטיה אמר ר' יוחנן: כל הקורא ושונה ללא זימרה, עליו הכתוב אומר: 'וגם אני נתתי לכם חוקים לא טובים וגו'..." (מגילה לב ע"ב).
"והשונה ללא זימרה - שהיו רגילין לשנות המשניות בזימרה, לפי שהיו שונים אותן על-פה, ועל ידי כך היו נזכרים יותר" (רש"י שם).

לחוברת "משניות בשת"ף" מצורפת קלטת, שבה כל יחידת לימוד מעובדת בלחן מוכר ואהוב. השירה במהלך השיעורים כוללת הקשבה לקלטת, שירת התלמידים בליווי הקלטת, ולבסוף שירת התלמידים בלא ליווי הקלטת.

לשירה מספר תפקידים במהלך הלמידה:

- היא תורמת לאווירה של לימוד מתוך שמחה.
- היא מסייעת בגיבוש הכיתה.
- היא מקילה על זכירת החומר הנלמד, ויוצרת דרכים מהנות לשינון המשנה.
- לעתים המנגינה מחלקת את המשנה לקטעים, המסייעים להבנת המשנה.
- המנגינה מקנה פירוש למשנה, ומביעה רגשות מסוימים (כמו שמחה).

כל משנה מוקלטת 5 פעמים בקלטת:

- פעמיים המשנה מושרת בשלמותה.
- פעמיים המשנה מושרת עם דילוגים בטקסט המשנה (לאפשר השלמת המילים החסרות על ידי התלמידים).
- ופעם מוקלטת המנגינה ללא המילים, כדי שהתלמידים יוכלו לשיר את המשנה כולה בכוחות עצמם.

הצעות לשימוש בקלטת ובשירת המשנה:

- השמעת הקלטת בתחילת השיעור.
- שירת המשנה בליווי תנועות ידים (ראו עמ' 7).

- מחיקת מילים תוך כדי שירת המשנה (ראו עמ' 13).
 - השלמת המילים החסרות על ידי שירת התלמידים.
 - משחק בקבוצות: קבוצה אחת מתחילה לשיר כשלתע המורה מפסיק אותה, והקבוצה השנייה ממשיכה מאותו מקום שבו הפסיקה הקבוצה הראשונה, וכן הלאה.
 - השמעת הקלטת כחזרה על המשנה שנלמדה.
 - השמעת הקלטת כמוזיקת רקע בזמן היצירה.
 - השמעת שירת המשנה במסיבות כיתתיות, טיולים, אירועים בבית הספר, וכדומה. לאחר סיום התכנית רצוי שהקלטת תישאר אצל כל תלמיד ותלמיד כמזכרת, כדי שהוא יוכל ליהנות וללמוד ממנה גם בעתיד.
- מומלץ להקליט כל משנה לחוד בהתחלת קלטת ריקה, כדי שהמורה יוכל להשמיע את המשנה הנלמדת שוב ושוב, מבלי לבזבז זמן בחיפוש התחלת המשנה.
- זהירות!** לעתים המנגינה עלולה לגרום ל"בליעת" מילים, דבר שיש למנוע.

מומלץ להדגיש בקלטת את הנוסח המדויק של המשנה. לעתים המנגינה מחלקת את המשנה לקטעים, מדגישה מילים מסוימות ומשרה אווירה (עליזה או רצינית) למשנה. כל אלו מהווים למעשה פירוש למשנה. אך יש לבחון אם פירושים אלו תואמים את ההסבר שהמורה רוצה ללמד. במידה שלא, יש לציין ולהדגיש זאת בפני התלמידים (ניתן לעשות זאת בדרך של חידה).

מועד חלוקת הקלטות לתלמידים, נתון לשיקול דעתו של המורה. כדאי שברשותו של כל תלמיד ותלמיד תהיה קלטת של המשניות שנלמדו, כמזכרת לחווייה הנעימה שעבר בשיעורי "שת"ף".

יש מורים המעדיפים לחלק לתלמידים את הקלטות בתחילת השנה, כדי שהם יוכלו להאזין לה פעמים רבות, דבר שיסייע בלימוד טקסט המשנה ובהגייה נכונה של מילים קשות. אולם, קיימת בעיה של "יחסי ציבור", כאשר מחלקים את הקלטות בתחילת השנה. ילדים מדקלמים את כל המשניות בשמחה, והוריהם סבורים שהם "למדו ויודעים" כבר את כל המשניות המושרות. לעתים הם סבורים שהמורים "מבזבזים" את זמן ילדיהם כשהם מלמדים את המשניות המושרות, למרות שלמעשה הילד אינו מבין דבר מהנאמר במשנה. על כן, רוב המורים מעדיפים לא לחלק את הקלטות בראשית הלימוד, אלא כמזכרת בסיום לימוד החוברת.

אפשר לרכוש את הקלטות יחד עם החוברות, ואפשר לרוכשן בסוף הלימוד בנפרד מהחוברות, בעלות מעט יותר גבוהה. ניתן, ומומלץ ביותר, להזמין קלטות לכל התלמידים. אם אין שום אפשרות לעשות זאת, ניתן לאפשר למעוניינים בלבד לרוכשן (ברכישה מרוכזת).

תנועה "במשניות בשת"ף"

את שירת המשניות רצוי ללוות עם תנועות ידיים. המורה יכול לבחור את התנועות או לאפשר לתלמידים להמציא אותן. לקבלת רעיונות לתנועות, ניתן להיעזר בקלטת הווידאו בהוצאת "בית המלמדים".

תפקיד תנועות הידיים:

- מסייעות להחיות את המשנה, ומאפשרות לילדים להיות פעילים בחווייה הלימודית.
- נותנות למשנה תרגום "על-מילולי", ומסייעות בהבנת המשנה ובלימודה.

- מסייעות בזכירת המשנה.
- מספקות אפשרויות למשחקים (ראו עמ' 11), כאמצעי לשינון המשנה.
- משעשעות את התלמידים, ותורמות רבות להנאתם בלימוד.
- תורמות לחשיבה יצירתית אצל התלמידים, בכך שניתנת להם הזדמנות להציע בעצמם תנועות ידיים המתאימות למשנה.
- מטפחות אפיק תקשורתי נוסף, שבו התלמידים יכולים לבטא עצמם באמצעות שפת הגוף.

דוגמאות לתנועות ידיים:

שלושה

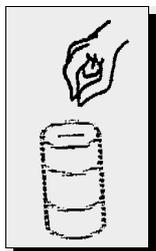
שנאמר

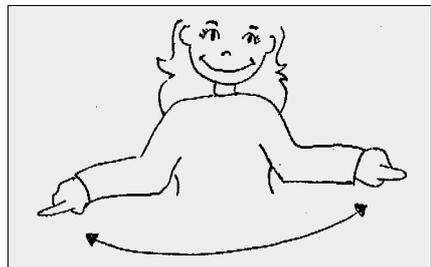
אומר

רב פלוני...

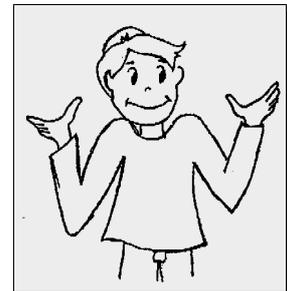
גמילות חסדים

העולם

לימוד / תורה

איזהו

הערות:

- חשוב לשמור על עקביות ולא לשנות תנועה (מתוך היסח הדעת) במשנה הנלמדת! דבר זה עלול לבלבל את התלמידים. ניתן להתאים את התנועה לפירוש רצוי של מילה מסוימת, ועם זאת לציין את המשמעויות השונות של המילה. אפשר לעשות זאת אפילו אם במקום אחר בוחרים בתנועה שונה להמחשת אותה מילה. לדוגמה:

"רבי שמעון אומר: המהלך בדרך ושונה ומפסיק ממשנתו ואומר: מה נאה אילן זה ומה נאה ניר זה, מעלה עליו הכתוב כאלו מתחייב בנפשו" (ג', ז').

פירוש ה'אומר' הראשון ('רבי שמעון אומר') היא אמירה בפה ולימוד, ואילו פירוש ה'אומר' השני ('ואומר מה נאה אילן זה') הוא גם מי שחושב בליבו מה נאה אילן זה, שהרי גם כך הסיח האיש את דעתו מלימודו. ניתן להמחיש את ה'אומר' השני בצורה של נגיעה קלה בצד הראש, כביטוי לחשיבה.

- התנועות מתאימות מאוד לכיתות א'-ב'. בכיתות ג' ו-ד' יש לבדוק אם פעילות זו נתפסת אצל התלמידים כילדותית.
- הצעות למשחקים בתנועה (ראו "חידות" בעמ' 11 קטעים 8-13).

פעלתנות ב"משניות בשת"ף"

בחלק זה נעסוק בסוגי הפעלתנות הבאים: חידות, מחיקת מילים מהלוח והשלמתן, הצגות ודפי יצירה.

א. חידות

מטרת החידות:

- גיוון השיעור.
- שיפור אווירת הלמידה בכיתה.
- סיוע לזכירת החומר הנלמד.
- סיוע להקשבה והתעניינות בשיעור – הפיכת השאלה לאתגר.
- הבהרת דברים קשים בצורה מהנה – סיוע ללימוד עיוני של פירושי מילים, תוכן המשנה, המסר שלה, ישומה, וכו'.
- חזרה מהנה על חומר שכבר נלמד.

כל קושי מאפשר הצבת אתגר, והפיכת הקושי ל"חידה". נדגיש, שהחידה היא רק אמצעי להשגת מטרה ולא מטרה בפני עצמה. לכן, יש לנתח את המשנה, ולמקד את תשומת הלב במסרים העיקריים או בקשיים במשנה, וסביבם לבנות חידות שיסייעו למטרות הנ"ל.

מספר טכניקות להכנת חידות, ודוגמאות נלוות:

1. מילים בעלות מספר משמעויות

ניתן לפרש מילה מסוימת המופיעה במשנה, על פי אחת ממשמעויותיה שאיננה מתאימה לכאן, ולבקש מהתלמידים לתקן את הטעות. לדוגמה:

"על שלושה דברים העולם עומד, על התורה..." (א', ב').

המורה: נתקלנו כבר במילה 'עומד' במשנה, אך במשמעות אחרת. כיצד נפרש את המילה 'עומד' במשנתנו, הרי אסור לעמוד על התורה?! וכן, איך המשנה יכולה לומר שהעולם עומד על התורה, וכי לעולם יש רגלים?!

אם כן, מהי כוונת "על שלושה דברים העולם עומד"?

(תשובה: יש שלושה דברים השומרים על העולם, מחזקים את קיומו ומעמידים אותו).

2. ניחוש המילה שעומדת להימחק מהלוח

דוגמה:

"מישה קיבל תורה... ומסרה... לזקנים וזקנים לנביאים..." (א', א').

המורה אומר שהוא מתכוון למחוק מהלוח "סוג אנשים צדיקים וטהורים, שה' מגלה רק להם (ולא לבני אדם אחרים) מה יקרה מחר" – מי הם אנשים אלו?

(תשובה: "נביאים". [המורה מוחק את המילה "נביאים" מהלוח]).

ממומלץ להשתמש בטכניקה זו, כשהתלמידים קולטים במהירות את המנגינה והמילים של המשנה, ורוצים לזרז את לימוד החומר העיוני ולמחוק את הלוח. על פי טכניקה זו, כל מחיקה תלווה בשתי חידות (אשר באמצעותן לומדים את תוכן המשנה): אחת בשלב החידה, והשנייה כחלק משלב המחיקה (בנבדל מהמהלך הרגיל של שיעור, שבו שואלים חידה אחת לכל מחיקה של מילים).

3. התאמת המילים לציור

דוגמה:

"מצווה גוררת מצווה ועבירה גוררת עבירה" (ב', ג').

המורה מצייר רכבת הכוללת קטר, קרון נגרר וקו המחבר ביניהם. להלן האפשרויות השונות:

- על הקטר כותבים את המילה "מצווה", ועל הקרון משאירים קו ריק עבור מילה חסרה, שעל התלמידים להשלימה ("מצווה").
- על הקטר כותבים את המילה "עבירה", והתלמידים צריכים לכתוב את המילה "עבירה" במקום המתאים.
- ניתן גם "להתחכם" ולכתוב דבר מטעה, כמו: "עבירה" על הקרון, ו"מצווה" על הקטר, כשעל התלמידים למצוא את הטעות.
- אפשר לבקש מהתלמידים למצוא את המילה מהמשנה, המסומלת בחיבור שבין הקטר והקרון ("גוררת").

4. טעות בהצגה (המחשות מוטעות ומצחיקות)

דוגמה:

"והוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות" (א', ט"ו).

המורה מרים את אחד התלמידים (לאחר קבלת רשות ממנו!) ואומר: "קיבלתי את הילד בסבר פנים יפות". "הלכתי לדואר וקיבלתי אותו ארוז בחבילה!" – האם זו כוונת "והוי מקבל את כל האדם...". אם כן, כיצד "מקבלים" מישהו? (תשובה: פוגשים אותו, מארחים אותו).

5. הצגת קטע מהמשנה

דוגמה:

"על שלושה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים" (א', ב').

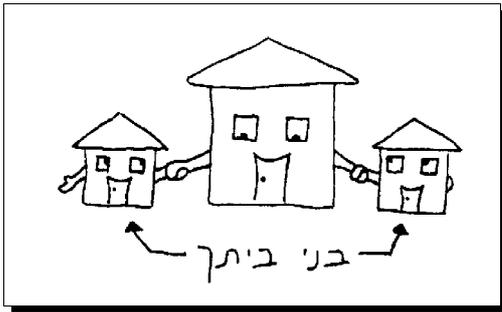
המורה מזמין שני ילדים – אחד מתיישב על הרצפה ומושיט את ידו לקבל נדבות, והשני נותן לו. הוא שואל את הכיתה: "איזה קטע מהמשנה הצגנו?" (תשובה: "ועל גמילות חסדים").

6. מציאת טעויות בציור

ניתן גם לגלות טעויות בסמלים המאוירים, ולא רק במילים הכתובות. לדוגמה:
"ויהיו עניים בני ביתך" (א', ה').

מציירים בית גדול: שני חלונות במקום עיניים לבית, דלת הבית במקום פה, וידיים מהבית הגדול מושטות לעבר בתים קטנים שנראים כמו הגדול.

המורה אומר: כנראה טעיתי בהבנת המילים "בני ביתך", וציירתי בנים (בתים קטנים) של הבית (הגדול)!
הוא שואל: מהי כוונת "בני ביתך"? (רצוי לעזור לילדים להבין את משמעותו של מושג מושאל זה על ידי שאלה מנחה "האם בני הבית במשפחותיכם מרגישים שחובה עליהם לבקש רשות בכל פעם שהם רוצים כוס מים? כיצד העני יכול להרגיש כ"בן בית" אמיתי?")

7. הצגה על פי דברי המשנה

דוגמה:

"יהי ביתך פתוח לרוחה ויהיו עניים בני ביתך" (א', ה').

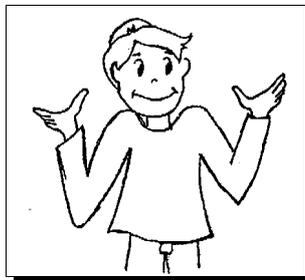
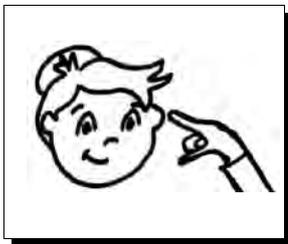
המורה מזמין שני תלמידים להציג את דברי המשנה. אחד משחק את העני, ומתיישב על הרצפה. את התלמיד השני מושיב המורה ליד שולחנו, ואומר שיש לו בית יפה.
המורה שואל: כיצד יקיים "בעל הבית" (התלמיד השני) את המשנה? (תשובה: על ידי הזמנת העני לביתו).

8. חידה הנשאלת בתנועה

דוגמה:

"איזהו חכם? הלומד מכל אדם" (ד', א').

המורה עושה תנועה המבטאת את המילים "איזהו חכם", ועל התלמידים להבין מהי השאלה ולענות את התשובה הנכונה על פי המשנה ("הלומד מכל אדם").

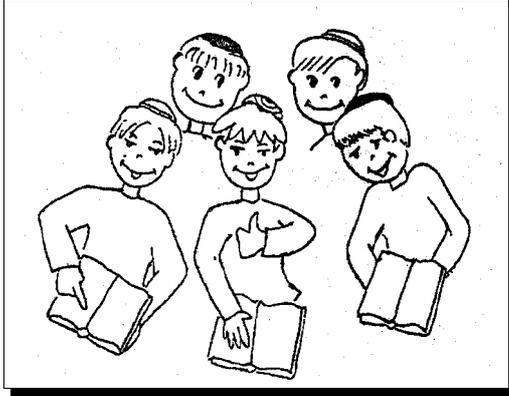

9. התלמידים עונים בתנועה

דוגמה:

"מישה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע..." (א', א').

מבקשים מהתלמידים לענות בתנועה בלבד. המורה שואל: "כיצד מוסרים את התורה?" על התלמידים לענות על ידי הצגת תנועת היד הנכונה.

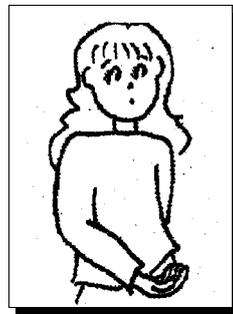

10. איזו תנועה הציג המורה?

דוגמה:

"ויהיו עניים בני ביתך" (א', ה').

המורה מושיט את כף ידו הפשוטה, מגביה ומוריד אותה בתנועות קצרות ומהירות, כעני המבקש נדבה (= "ויהיו עניים"). לאחר מכן הוא מזיז את אצבעותיו לכיוונו, כדי להציג "בוא הנה לביתי" (= "בני ביתך"). על התלמידים לנחש איזה קטע מבקש המורה להביע בתנועות. חידות מסוג זה מתבססות על תנועות הידיים שנלמדו בזמן שירת המשניות בכיתה.

11. טעות בתנועה

בזמן שירת המשנה המורה משנה אחת מתנועות הידיים, ועל התלמידים לגלות מהי הטעות. טכניקה זו טובה במיוחד כדי להציג בפני הכיתה הסבר נוסף לדברי המשנה. לדוגמה:

(א', ב') "על שלושה דברים העולם עומד... על העבודה..."

אם המורה פירש את המילה "עבודה" כ"עבודת הלב", כלומר תפילה, ניתן עתה לשיר את המשנה כשמבצעים תנועה של הכאה בפטיש. לאחר שהתלמידים מגלים את הטעות, יש להסביר להם שאכן הרב קהתי מביא פירוש נוסף למילה "עבודה" – עבודה ממש. יש חכם שאומר שהעולם עומד על עבודה ממש, ובלעדיה העולם יתמוטט.

12. "הרב' (המורה) אומר"

משחק זה דומה "להרצל אומר". המורה אומר מילים נבחרות מהמשנה, ובאותו זמן הוא עושה תנועות מתאימות. על התלמידים לעשות את התנועה הנכונה. בשלב כלשהו מנסה המורה לבלבל את התלמידים על ידי עשיית תנועה מוטעית. על התלמידים לגלות את הטעות ולעשות את התנועה הנכונה. כדי שמשחק זה יצליח, על התלמידים להבין את כל המילים במשנה הנלמדת.

13. לשיר בתנועה / לשיר בדממה

המורה מפעיל את הקלטת עם המנגינה של המשנה (ללא המילים). המורה והתלמידים "שרים" את המשנה רק עם תנועות ידיים, מבלי לומר את המילים. בשלב מסוים מסמן המורה לתלמידים (על ידי סימן מוסכם מראש, כמו: מחיאת כף, הכאה על השולחן, כיבוי הטייפ, וכדומה) להמשיך לשיר מנקודה זו בקול רם. אפשר גם "לשיר בדממה", ללא הפעלת הקלטת. כששורר שקט בכיתה "שרים" בעזרת תנועות הידיים בלבד. כדי לבדוק שהתלמידים אכן יודעים את טקסט המשנה, מסמן המורה בפתאומיות לתלמידים, ועליהם להמשיך בקול רם מהמילה בה אחזו.

ב. מחיקת מילים מהלוח והשלמתן

המורה כותב את טקסט המשנה בצורה מובנת על הלוח (ראו דוגמאות בעמ' 36). תוך כדי שירת המשנה, המורה מוחק מילה/מילים ורושם קו במקומן. אם התלמידים מצליחים לשיר את המשנה (שחסרות בה מילים על הלוח), המורה מסמן כוכבית או ✓ מעל הקו. המורה חוזר על הנ"ל פעם נוספת, ואם התלמידים מצליחים לשיר את המילה המוחקה, המורה ממשיך ומוחק מילים נוספות, עד שהתלמידים מצליחים "לקרוא" משנה שלמה הכתובה בקווים בלבד. בצורה זו מחיקת המילים מהווה חיזוק חיובי עבור התלמידים. (ראו "מבנה השיעור" שירה – חידה – מחיקה – שירה וכן הלאה, בעמ' 5). על המורה להתאים את קצב מחיקת המילים ליכולת התלמידים, כדי לא להביאם לידי תסכול. ישנן מילים המשתלבות היטב במנגינה, ואותן כדאי למחוק תחילה. המורה יכול לשתף את התלמידים בבחירת המילים שהוא עתיד למחוק מהלוח.

ג. הצגות

- מטרת ההצגה הוא לפרש את המשנה, להחיותה ולקרבה אל עולמם של התלמידים.
- ההצגה תורמת רבות לגיוון תהליך הלמידה.
- כמעט לכל משנה ניתן להתאים הצגה.
- בחירת תלמיד להציג בפני הכיתה, יכולה לשמש כחיזוק חיובי לתלמיד המשקיע מאמצים בלימודיו.
- ההצגה נותנת אפשרות לשתף תלמיד חלש או לעורר השתתפות פעילה יותר.
- יש אפשרות שהתלמידים יציגו מה שהמורה מכתוב להם, ויש אפשרות לתת לתלמידים ביטוי ליצירתיות שלהם בהמחשת המשנה. לרוב, התלמידים ישמחו להכין הצגה כחלק מ"שיעורי בית" ולבצעה בפני הכיתה (ראו "כמה מילים על משמעת בשת"ף", עמ' 18).

דוגמה :

"אנטיגנוס איש סוכו קבל משמעון הצדיק, הוא היה אומר: אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס, אלא הוו כעבדים המשמשין את הרב שלא על מנת לקבל פרס, ויהי מורא שמים עליכם" (א', ג'). תלמיד א' מציג אישה זקנה הסוחבת סל, ותלמיד ב' מציג ילד המתנדב לעזור לזקנה. כאשר הוא מסיים לעזור לה, פתאום הילד מבקש שקל בתמורה לעזרתו, ומאיים שאם הוא לא יקבל את שכרו, הוא יחזיר את הסל לחנות.

ניתן לשאול את תלמידי הכיתה :

- מה היה הפרס בהצגה? (תשובה: שקל)
- מי ה"עבד" בהצגה? (תשובה: הילד שנשא את הסל).
- מי ה"רב" בהצגה? (תשובה: הזקנה. יתכן שילדים יגידו ה', וגם זה יכול להתקבל כתשובה, אולם התלמידים לא ראו את ה' בהצגה!).

ד. דפי יצירה

התועלת של דפי היצירה:

- הם מסייעים בהסבר המשנה ובגיוון השיעור העיוני.
- הם מהווים גורם מעודד ממדרגה ראשונה לחזרה ושינון החומר הנלמד.
- הם ממחישים את המשנה.
- קבלת דפי היצירה מהווה חיזוק חיובי ללימוד המשנה.
- תוך כדי עבודת גזירה, צביעה, הדבקה ומשחק, דפי היצירה הופכים ליצירתם של התלמידים, באמצעותה הם מתקשרים למשנה הנלמדת.
- ילדים אוהבים לעסוק ביצירה.
- שיתוף בני המשפחה בחווית הלמידה, כשהתלמידים לוקחים את יצירותיהם הביתה.

השימושים השונים של דפי היצירה:

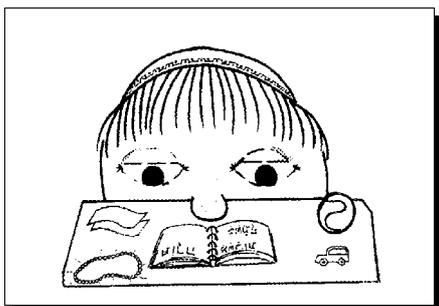
- הסבר המשנה וגיוון השיעור העיוני

דוגמה :

"עשה תורתך קבע" (א', ט"ו).

הילד במרכז הדף יכול להיגרר אחרי הרבה דברים מעניינים, למשל, הוא יכול להתעניין בכסף, לשחק כל היום בכדור, והוא גם יכול ללמוד משנה מתוך הספר שלפניו. באיזה דבר מהדברים שהזכרנו, יבחר ילד המבקש לקיים את המשנה ולעשות תורתו קבע? (תשובה: לימוד מהספר).

לשם גיוון השיעור ניתן להטיל משימות על התלמידים, כגון לצבוע בצבע מסוים את הדבר שהילד יבחר לעסוק בו, כדי לקיים את דברי המשנה "עשה תורתך קבע".

המשנה ממשיכה: "אמור מעט ועשה הרבה". המורה שואל: מי מבין הילדות המצוירות מקיימת את המשנה – האם הילדה הענייה המקבלת אוכל או הילדה הנותנת לה? מה ברצועת ההשחלה מסמל "אמור מעט", ומה מסמל "עשה הרבה"? (המורה אומר לתלמידים לצבוע את העצם המייצג "אמור מעט" בצבע מסוים, את העצם המייצג "עשה הרבה" בצבע אחר ואת הילדה שמקיימת את המשנה בצבע שלישי).

○ ליווי לשירת המשנה

לדוגמה, בפרק א' משנה א' יכולים התלמידים לשיר את השתלשלות העברת התורה בליווי בובות האצבע שיצרו (ראו עמ' 26).

○ דפי היצירה יכולים לשמש כחיזוק חיובי וכפרס לתלמידים בסיום הלימוד העיוני של המשנה.

מומלץ מאוד שהמורה יבצע את כל המשימות שבדפי היצירה לפני כניסתו לכיתה, על מנת שהוא יתמצא היטב בכל שלבי הביצוע של הדפים, וכדי לוודא שההוראות ברורות, ולסייע לילדים באמצעות דגם מוכן.

הצעות לאופן עבודה בדפי היצירה:

○ המורה יאסוף בתחילת השנה את כל דפי היצירה מן התלמידים, ויחלק בסוף לימוד המשנה את הדפים המתאימים בלבד. בדרך זו הוא יבטיח שהתלמידים לא יתחילו בהרכבה לפני מתן הסברים מחד גיסא, וינצל את דפי היצירה כפרס או כהפתעה בתום לימוד כל משנה, מאידך. מילוי העוקדן (הקלסר) של התלמיד משבוע לשבוע יתרום אף הוא לסיפוק שהוא יקבל מהלימוד, ויראה לו באופן מוחשי עד כמה התקדם והוסיף דעת.

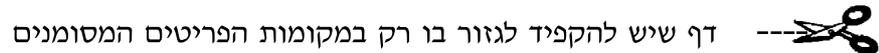
○ כדי למנוע אובדן של חלקים גזורים, כדאי להכין תחילה את כל הטעון הכנה בדף ההפעלה הבלתי מתכלה, ואחר כך לגזור חלק אחד בדף הגזירה (המתכלה) ולקבוע אותו מיד במקומו בדף ההפעלה. רק לאחר מכן יש לגזור חלק אחר בדף הגזירה, ואף אותו להניח מיד במקומו המיועד.

○ כדאי מאוד לצבוע ולקשט את כל הציורים שבחוברת. מכיוון שבדרך כלל אין התלמידים עובדים באותו קצב, אנו מציעים להשתמש בצביעה כפעילות ביניים לזריזים יותר המחכים עד שהאחרים יגמרו להרכיב את דפי היצירה. שאר התלמידים יוכלו לצבוע את הדפים בבית.

○ לכל הפעילויות נדרשים כלים וחומרים פשוטים ביותר: מספריים, צבעים ודבק.

- מאחורי כל דף יצירה יש הוראות הרכבה ואחסון של הדפים.
- ניתן לתת לתלמידים את השקית השקופה ואת הכריכה הצבעונית של המארז, בהן הילד ישמור את יצירותיו, ויקחן להראותן בביתו.
- יש מורים המבקשים מתלמידיהם להביא קלטר שבו ניתן לשמור את דפי היצירה בצורה הטובה ביותר; ויש המקפידים שקלטרים אלו ישארו בכיתה, ורק בסוף השנה או בזמנים קבועים יוכלו התלמידים להראותם בבתיהם.

הסברי סמלים בדפי היצירה:

לתשומת לב התלמידים!

יש להמתין להוראות לפני שמתחילים להרכיב את דפי היצירה. דבר זה ימנע טעויות בהרכבת הדפים, ורק כך תופק התועלת המרבית מדפי היצירה. כדי להבטיח זאת, כדאי שהמורה ישמור את הדפים אצלו, ויחלקם לתלמידים במועד שייראה לו לנכון.

הכנות המורה לשיעור

◀ ציוד

- טייפ
- קלטת (רצוי להקליט כל משנה בתחילת קלטת ריקה, כדי שלא יהיה צורך לחפש את התחלת המשנה בכל פעם שמפעילים את הטייפ)
- דפי יצירה מוכנים לעבודה
- מכשירי כתיבה: צבעים, מספרים, דבק לכל ילד, נייר דבק וכדומה
- סיכות מתפצלות לדפי היצירה
- אביזרים להצגות: עניבה, כובע וכדומה

◀ הכנה לקראת השיעור

- **הכרת המנגינה ומילות המשנה** – על המורה להכיר את הנ"ל בצורה טובה.
- **תנועות הידיים המתאימות למשנה הנלמדת** – המורה יכול להמציא תנועות ידיים משלו או להיעזר בקלטת וידאו, הניתנת להשגה ב"בית המלמדים". בקלטת מודגמות תנועות ידיים לכל משנה. ניתן גם לשתף את התלמידים בבחירת התנועות.
- **דפי היצירה** – רצוי מאד שהמורה יכין את דף היצירה לפני השיעור, כדי שיכיר את מהלך העבודה ויהיה מודע לשאלות העוללות להתעורר במהלכה. כמו כן, רצוי שיהיה דגם מוכן להראות לתלמידים.
- **תכנון חידות והצגות** – על המורה לאתר את הקשיים הצפויים של התלמידים בלימוד המשנה, ולהכין את החידות וההצגות (ואף לסדרן בצורה מדורגת) על מנת להקל ולסייע לתלמידים בלימוד החומר.
- **הכנת הלוח** – רצוי לכתוב את המשנה (בצורה מובנית) על הלוח לפני תחילת השיעור. במידה שלא ניתן לעשות זאת, מומלץ להשמיע את המשנה בטייפ בזמן הכתיבה.
- **הערה**: בכל שיעור המבוסס על מכשירים חשמליים (כגון טייפ), יש להיערך לאפשרות של תקלה (כגון: טייפ מקולקל, הפסקת חשמל וכדומה), ולהכין שיעור בהתאם.

מספר מילים על משמעת ב"משניות בשת"ף"

תכניתנו פותחה, בין היתר, כדי לפתור בעיות משמעת, אולם היא גם עלולה ליצור בעיות בתחום זה. מצד אחד השמחה וההתלהבות מושכים את התלמידים ללמוד ללא בעיות משמעת. אולם דווקא התלהבות זו יכולה לתת לתלמידים הרגשה של חופש, והם עלולים להתחיל "לחגוג" מעבר לרצוי. להלן נראה כיצד תכנית "משניות בשת"ף" מתמודדת עם בעיה זו.

נפתח ב"חיזוקים החיוביים" הרבים שבתכנית, המסייעים רבות למשוך את התלמידים ללמוד:

- **ההתקדמות בסבב "מבנה השיעור"** (שירה – חידה – מחיקה, וכו') ולימוד המשנה בדרך של שירה, מביאים סיפוק רב לתלמידים. היות והתקדמות זו יכולה לבוא רק כתוצאה מהתנהגות רצויה, היא מעודדת הקשבה ומשמעת.
- **מחיקת המילים מהלוח** מבליטה לילדים את התקדמותם בחומר הנלמד. הם רואים איך המשנה נעלמת מעיניהם ונכנסת לראשם ולליבם.
- **סימון כוכביות או ✓** כששרים את המילים שנמחקו מהלוח מהווה חיזוק חיובי לתלמידים.
- **קבלת דפי היצירה** משמחת את התלמידים, ונותנת להם סיפוק רב בכך שהם יוצרים במו ידיהם יצירות אומנותיות. הרצון להתקדם לקראת קבלת הדפים מפחיתה ומצמצמת את בעיות המשמעת.
- **הזמנת תלמידים לבצע תפקידים** מהווה גם הוא חיזוק חיובי.
- דוגמאות לתפקידים השונים: הצגת המשנה, הדגמת תנועות הידיים בפני הכיתה, מחיקת המילה מהלוח, רישום כוכביות כשהכיתה מצליחה לשיר את המשנה, וכדומה. כל אלה יכולים לעודד תלמידים להשתתף בצורה מבורכת בשיעור.
- **הדגשת יחודו של כל תלמיד** מחזקת את הדימוי העצמי של התלמידים, ומעודדת אותם להשתתף בצורה רצויה בשיעור. בלימוד שת"ף כל אחד יכול להצטיין. בהשוואה לשיעורים סטנדרטיים, מגוון הפעילויות בתכניתנו עשיר מאוד, ולכן יותר תלמידים מוצאים את מקומם בשיעור. כמו כן ניתן לאפשר לתלמידים רבים יותר לזכות ב"תארי כבוד", למשל: "אלוף השירה", "אלוף התנועות", "אלוף הרכבת דף היצירה", "למדן הכיתה", "אלוף האיורים", "ה"שחקן המצטיין", "אלוף החידות", "המתמיד" וכן הלאה.
- מכל הנ"ל אנו רואים שלמעשה, כל התכנית כולה מעודדת את התלמידים להנות בצורה חיובית מהשיעור ופותרת בעיות משמעת.
- ולמרות כל האמור, כפי שצינו, יש גם קשיים משמעתיים העלולים להתעורר בשיעור דווקא בגלל חוויותיה של התכנית. להלן מספר הצעות כיצד להתאים את שיעורי "שת"ף" למצב המשמעת בכיתה:
- גם כשהתלמידים נהנים, חשוב שהם ידעו שהם לומדים את תורת ה', ושלא הכל מותר בשיעור. כמובן שיש לשדר זאת לילדים עם הרבה אהבה וחום, אבל גם עם רצינות. יתכן שמדי פעם יהיה צורך לעצור את השיעור כדי להרגיע את התלמידים, ולרכז אותם שוב במשימתם החשובה של לימוד התורה.
- חשוב לזהות "נקודות טורפה" העלולות להוציא את התלמידים מהריכוז, ואם אכן מתעוררת בעיית משמעת, יש לבנות את השיעור בצורה "מרגיעה" יותר.
- לעתים כשתלמידים מציגים בצורה חופשית, הכיתה צוחקת והתלמידים עלולים לצאת מהריכוז. נציין, שיש שתי דרכים להכין הצגה עם התלמידים: אפשר לתת להם יד חפשית בהכנתה, או אפשר להדריך אותם בצורה מוגדרת מאוד.

לדוגמה: ניתן להזמין תלמידים להציג את 'שלשלת הקבלה ומסירת התורה מדור לדור' (א', א') בצורה מוגדרת מאוד: תלמיד אחד יעמוד על כיסא כדי לקבל את התורה, השני (יהושע) יעמוד לידו כדי ללמוד ממנו, הזקנים יתבקשו לעמוד על יד יהושע כדי לקבל את התורה ממנו, וכן הלאה. שיטה זו מפחיתה בהרבה השתוללות אפשרית, לעומת השיטה של בקשה מהתלמידים להכין הצגה כיד הדמיון הטובה עליהם. ובכל זאת, לדעתנו, רצוי מאוד לעודד את התלמידים לחשיבה עצמית וליצירתיות בהצגות, אם הדבר אפשרי.

○ כך הם הדברים גם בנוגע לתנועות ידיים, חידות, ומרכיבים נוספים של תכניתנו. לעתים יתכן שמורה ירגיש צורך לוותר על חידה או תנועה מצחיקה במיוחד, אם הם עלולים להצחיק את התלמידים ולגרום לבעיות משמעת.

○ מבחנים הם דרך לאלץ את התלמידים ללמוד בצורה ממושמת. רבים מהמורים המלמדים "משניות בשת"ף" אינם נותנים מבחנים, כדי שלא לפגוע בשמחת הלימוד ובלמוד "לשמה", שלרוב מלווה את חווית "משניות בשת"ף". על כל מורה לשקול כיצד לנהוג על פי צרכיו, כישוריו, ותלמידיו.

שיעורי בית ומחברות ב"משניות בשת"ף"

◀ שיעורי משנה בשת"ף צריכים להיות מיוחדים ואהובים מאוד על התלמידים. לדעתנו, שיעורי בית יכולים לעתים להביא לתוצאות הפוכות. מסיבה זו יש לתכנן את שיעורי הבית בצורה כזו שהתלמידים יהנו מהם. מומלץ לתת לילדים משימות חוויתיות המפנימות את החומר הנלמד. לדוגמה: לאחר הלימוד על שלשלת קבלת התורה ("משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע ויהושע לזקנים...") – א', א'), שיעורי הבית יכולים להיות שהתלמידים יבקשו מהוריהם לספר להם על מי שמסר להם תורה והרשים אותם במיוחד, או שהתלמידים ישאלו את הוריהם על תשמיש קדושה ישן שיש בביתם, ובה להרגיש שהם מחוברים לעבר ולמורשת היהודית המפוארת.

◀ המחברות מועילות לכמה עניינים, כמו: רישום מילים קשות מהמשנה ופירושו; התלמידים יכולים לצייר בהן ציורים המבטאים את המשנה; ניתן לרשום בהן שיעורי בית (כולל שיעורי בית חוויתיים, כגון דיווחי הורים כדלעיל); ולכל צורך אחר שהמורה יראה לנכון. חשוב לתת את הדעת, שהפעילות במחברת תתרום לחווית הלמידה החיובית.

אנו משוכנעים שילדים אוהבים ללמוד, וניתן, בעזרת מינון נכון ושילוב פעילויות מהנות וחוויתיות, להביא לכך שהם יהנו מלימוד תורה.

הסכנות הטמונות ב"משניות בשת"ף"

משניות ב"שת"ף" – כלי ללא תוכן?

שיעורי "משניות בשת"ף" הם חווייתיים ומהנים עד כדי כך, שיש להיזהר מלהפוך אותם לזמן של בדיחות וצחוק ללא לימוד משנה כלל.

חשוב להדגיש ש"משניות בשת"ף" מציעה מערכת של חיזוקים וחויות במטרה ליצור מוטיבציה אצל התלמידים. אפשר להשתמש ב"מבנה השיעור" ובדפי היצירה על מנת להדגיש היבטים ערכיים-תכניים של המשנה או היבטים מבניים, ואפשר, חלילה, לשיר עם התלמידים, להציג ולצחוק איתם, כשרק הבדיחות תישארנה, והמשנה לא תהיה מובנת כלל וכלל. על המורה מוטלת **החובה** לצקת תוכן לשיעורים, להגדיר מטרות, לבחור בטכניקות שיובילו אליהן, להבחין בקשיים השונים שעולים ולטפל בהם.

התמכרות ל"כיף"

מחנכים רבים טוענים, שבתקופתנו משך הקשב והריכוז של התלמידים הולך ופוחת, ואף יכולתם לחשוב ולעמול שכלית מתמעטת. יש המייחסים תופעה זו ל"התמכרות" לשעשועי המדיה. כיום דרכי ההוראה תובעים פחות מהתלמידים, ומלווים באמצעים רבים המחבבים את הלימוד עליהם: קריאה לומדים מתכניות טלוויזיה הכוללות מוזיקה, בידור ודמויות חביבות; מתמטיקה לומדים ממשחקי מחשב, והיסטוריה – מסרטי עלילה. הגישה התורנית היא שיש ערך רב ל"עמל התורה", ליגיעה המגדלת תלמיד חכם בעל כושר התמודדות שכלית.

האם דרך הלימוד של "משניות בשת"ף" אינו תורם אף הוא לאותה "התמכרות לכיף" גם בתחום התורני? הרי לפי שיטתנו, אנו למעשה אומרים לתלמידים שכדי שהם ילמדו משניות, מוכנים אנו ל"שחד" אותם בשירה, בתנועה ובפעלתנות מגוונת ומהנה. מאידך, לא נוכל להסכים למצב שבו ילדינו יאהבו את מקצועות החול, ואילו יראו את לימוד התורה כמשעמם, מיושן ודחוי. אין ספק שתלמיד נמשך אחר התחומים בהם הוא מוצא סיפוק והנאה, ודווקא בתחומים אלה הוא יתעניין ויתמיד בהמשך דרכו.

יתר על כן, אם תלמיד נהנה מטכניקה חיצונית למקצוע, הוא מפתח תחושה חיובית כלפי המקצוע עצמו. אם ילדינו לא יהנו ממקצועות הקודש, אזי היחס כלפיהם יהיה שלילי, והם עלולים, חלילה, להניח את התורה בקרן זוית.

מוצאים אנו את עצמנו בין הפטיש לסדן: מצד אחד, חשוב מאוד לחבב את לימוד התורה על ילדינו באמצעים המהנים ביותר, אולם מאידך, אין אנו רוצים שהם יתרגלו ויתמכרו לסוג זה של לימוד.

חשוב שהתלבטות זו תלווה את המורים בשת"ף. אמנם אנו סבורים שחיוני לחבב את לימוד המשנה על התלמידים בעזרת טכניקות מהנות מסוג אלו המוצעות בחוברת זו, אולם אין לראות את תכניתנו כסוף הדרך! הרמב"ם כותב שניתן לעורר את הלומד הצעיר בעזרת "אגוזים וקליות". ה"אגוזים וקליות" (במקרה שלנו – השירה, התנועה והפעלתנות) חשובים מאוד בתחילת לימודו של הילד. לאט לאט ניתן וחיוני לגלות לילדים את חדות הלימוד האמיתי, היצירתיות הנפלאה שיש בניתוח סברא, באמירת גישה חדשנית לסוגיה, בהעלאת קושיה ובלמוד תורה ברמה גבוהה.

בתפילה אנו אומרים מדי יום "והערב נא... דברי תורתך בפינו". בספר תהילים נאמר "לולא תורתך שעשועי אז אבדתי בעיני". רק על ידי לימוד התורה ביגיעה ובמאמץ אפשר לטעום את המתיקות שבה. תורתנו היא נצחית, וניתן להגיע ללימוד פורה גם היום. "משניות בשת"ף" מיועדות להיות נקודת ההתחלה בדרך ארוכה זו.

היכן כבוד התורה?

לעתים נשמעת ביקורת על תכניתנו, כי מגוון הפעילויות שבה ואווירת ההתלהבות שהיא יוצרת עלולים לפגוע במעמד המורה ובקדושת התורה. יתכן שיש מן הנכון בטענה זו, אולם נראה שבדורנו יש חשש גדול מזה, והוא שהתורה, המצוות והמורים, לא יהיו חלק מעולמם של ילדינו. בתכניתנו ניסינו להכניס רגש חיובי בלבבות הצעירים, ומתוך כך למשכם אל בית המדרש. חשוב שהילדים ידעו שיש שמחה בתורתנו, ושאינן שמחה גדולה ממנה.

עם זאת, חשוב שהמורים יהיו רגישים לצחוק התלמידים, ויבחינו אם הצחוק וההתלהבות הם חלק מחדוות הלימוד, או שמא הצחוק הוא על המורה והמשנה, שאז עליו "להרגיע" את השיעור. כמו כן, ניתן להגדיל את הדרישה מהתלמידים, כלומר, ברגע שהם ירגישו שעליהם להתאמץ וללמוד, הם יתרכזו יותר בלימוד ופחות בצחוק.

תמלילי שיעורים לדוגמה

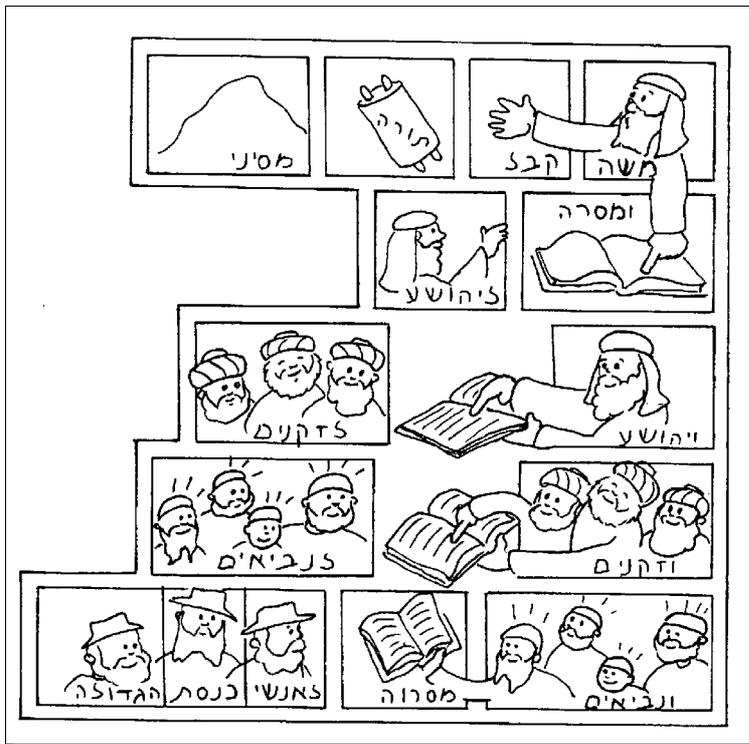
דוגמה א': אבות, פרק א' משנה א' (את המשנה נלמד בשלושה שיעורים)

"מֹשֶׁה קָבַל תּוֹרָה מִסִּינַי
 וּמִסְרָהּ לַיהוֹשֻׁעַ
 וַיהוֹשֻׁעַ לְזִקְנִים
 וְזִקְנִים לְנְבִיאִים
 וְנְבִיאִים מִסְרוּהָ לְאַנְשֵׁי כְנָסֵת הַגְּדוּלָּה.
 הֵם אָמְרוּ שְׁלוֹשָׁה דְבָרִים:
 הָיוּ מֵתוּנִים בְּדִין
 וְהֵעֲמִידוּ תַלְמִידִים הַרְבֵּה
 וַעֲשׂוּ סִיג לַתּוֹרָה."

שיעור מס' 1: השתלשלות מסירת התורה שבעל פה מזור לזור

ציוד

- זקנים מצמר גפן וגומיות.
- שלטים שעליהם כתוב: 'משהי' / 'יהושעי' / 'זקניםי' / 'נביאיםי' / 'אנשי כנסת הגדולה'.
- ספר תורה קטן וספר משניות (רצוי חוברת של "משניות בשת"ף" כמו שיש לתלמידים).
- עבור ילדים בשלב של קדם קריאה – אפשר לצייר על הלוח את השתלשלות התושבי"ע (כמודגם להלן).
- עבור ילדים שכבר קוראים – אפשר לצייר הנ"ל על הלוח בתוספת מילות המשנה במקום המתאים.

מהלך השיעור

- ◀ בתחילת השיעור רצוי שהמורה יאמר את המילים 'משנה' ו'תורה שבעל פה' מספר פעמים רב ככל האפשר, כדי לאפשר לתלמידים להכיר את המילים מתוך הקשר. לדוגמה:
 - "אני אכתוב את המשנה על הלוח, זה חלק מהתורה שבעל פה".
 - "נראה אם התלמידים יוכלו ללמוד משנה ותורה שבעל פה ולהבין דברים שלא נכתבו, הסברים שנאמרו בעל פה".
 - "לימוד המשנה מתאים לכיתה ד'".
- ◀ **שירה** – המורה ישמיע את המשנה המושרת בקלטת, וילווה אותה בתנועות ידיים.

חידה

המורה: יש לי משהו בתיק שאני מאוד אוהב, ואני יודע שהוא אמת, והוא מההורים והמורים שלי, שקבלו את זה מההורים והמורים שלהם... שקבלו את זה מההורים של ההורים של ההורים... ומהמורים של המורים של המורים... שקבלו את הדבר הזה מהאיש הזה (המורה מצביע על משה שעל הלוח), על ההר הזה (הוא מצביע על הר סיני). מה נמצא בתוך התיק שלי?

התלמידים: תורה.

המורה (ישאל אם התלמידים הציצו בתיק ויוציא את ספר התורה): מצוין !!!

המורה: יש לי עוד משהו בתיק... מה זה...? לא, זה קשה מדי לכיתה א', ב', ג', זה חלק מהתורה שקיבלנו בעל פה בהר סיני. החכמים היו צריכים לזכור דברים בעל פה ולא העלו אותם על הכתב. אלה הם ההסברים לתורה שבכתב, דברים שנמסרו בעל פה – "התורה שבעל פה". רק לאחר שנים כתבו דברים אלו כדי שהם לא ישתכחו. אם כן, מה עוד מסתתר בתיק שלי? (רמזים נוספים: מה לומדים עכשיו? איזו חוברת הבאתם לשיעור?)

התלמידים: משנה.

המורה: נפלא. אבל נראה אם תוכלו ללמוד משנה שהיא חלק מהתורה שבעל פה. בדרך כלל לומדים משנה ותורה שבעל פה רק בכיתות גבוהות, אבל נבדוק אם אתם יודעים לשיר ולהציג את כל המשנה. נראה אם תבינו גם דברים שלא נכתבו – תורה שבע"פ. נראה אם אתם יכולים ללמוד משנה – נתחיל ונראה אם תדעו להציג משנה.

חידה

לפני הזמנת התלמידים להשתתף בהצגה, רצוי לשלב כאן "השלמת מילים" (במקום שהמשנה קיצרה בלשונה) כחידות.

המורה: "משה קיבל תורה מסיני" – למה מתכוונת המשנה במילה "מסיני"? האם משה קיבל התורה מילד בשם סיני? מהי המילה החסרה במשנה?

התלמידים: הר סיני.

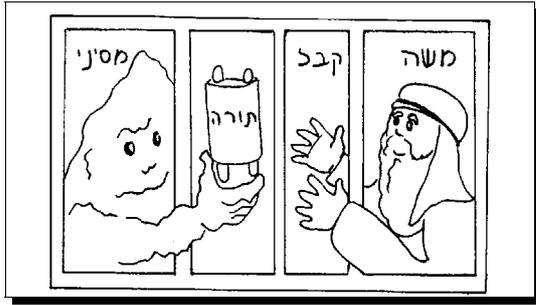
המורה: נפלא! כשנשיר את המשנה, נוסיף בלחישה את מה שהבנתם בעצמכם, דברים שאינם כתובים, שזו התורה שבעל פה.

שירה

המורה והתלמידים שרים: משה קיבל תורה (בלחישה: מהר) (בקול: סיני).

כדאי להוסיף את המילה "הר" בצבע אחר כתוספת לטקסט המשנה.

רצוי לחזור על שירת קטע זה מספר פעמים.

◀ חידה

המורה: מה אמרתם?! אצייר מה שאמרתם לי (המורה מצייר את הר סיני בהאנשה). בוקר אחד התעורר הר סיני, הרכיב משקפים, חבש כיפה, ומסר למשה את התורה?! – במה טעית? מה שכחתי? הוסיפו את המילים החסרות למשנה.

התלמידים: מה' על הר סיני.

המורה כותב את המילים "מה' על הר" בצבע אחר בתוך טקסט המשנה.

◀ שירה

המורה והתלמידים שרים: משה קיבל תורה (בלחישה: מה' על הר) (בקול: סיני).

◀ מחיקה

בשלב זה ניתן למחוק מילה או מספר מילים מהלוח כ"פרס" על התשובה הנכונה לחידה, ולעבור לשירת המשנה (לפי מבנה השיעור: שירה – חידה – מחיקה – שירה, וכו'). כמובן, שלפעילות זו יש משמעות רק בכיתה היודעת לקרוא. בכיתה שאיננה קוראת, ניתן לסמן כוכבית על הציור במשבצת המסמנת את המילה שנלמדה.

◀ הצגה

כדאי להזמין את התלמידים שיציגו את המשנה, כחיזוק חיובי לאחר שפתרו נכונה את החידה. רצוי גם לבחור חידות שיבהירו מושגים כמו 'נביא', 'נבואה', 'אנשי כנסת הגדולה' וכדומה.

לדוגמה: "מיהו האיש הזה?" (המורה מצביע על משה שעל הלוח).

"מיהו האיש שקיבל על ההר הזה (מצביע על ציור ההר שעל הלוח, או על כיסא שעליו יעמוד

'משה' בהצגת המשנה על ידי התלמידים) את הדבר הזה?" (מצביע על ספר תורה).

"מיהו התלמיד שלו?" וכו'.

לאחר בחירת התלמיד שישחק את 'משה' בהצגה, יש לבקש מהתלמידים שידגימו כיצד מסר משה את התורה ליהושע.

המורה: אתם מוסרים תורה כמו שמוסרים שק תפוחי אדמה!

מהי הכוונה של מסירת התורה? (להראות תנועת ידיים של לימוד).

התלמידים: לימוד התורה לתלמידים.

בשלב זה יזמין המורה את התלמידים להשתתף בהצגה (ניתן לשתף את כל הכיתה):

○ תלמיד אחד יעמוד על כסא ('משה').

○ תלמיד שני יעמוד על ידו על הרצפה ('יהושע').

○ קבוצת תלמידים יעמדו ליד יהושע ('הזקנים').

○ קבוצת תלמידים יישבו על הרצפה ('הנביאים').

יש להסביר לכיתה שהישיבה על הרצפה ממחישה את העובדה שאותם אנשים עדיין לא נולדו.

○ קבוצת תלמידים נוספת יישבו על הרצפה ('אנשי כנסת הגדולה').

אם יש למורה זקנים מצמר גפן וגומיות, הוא יכול לחלקם לכיתה. בכל פעם שהתלמידים מגלים את הדמויות המשתתפות בהצגה, ניתן לתלות עליהם שלט מזהה.

◀ **שירה** – המורה יפעיל את הקלטת וישמיע את קטע המשנה "משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע".
'משה' מוסר את התורה ל'יהושע', והמורה עוצר את הקלטת.

◀ **חידה**

המורה מתחיל "לבכות"; הוא שולח את התלמיד שגילם את 'משה' למקומו, ומפנה שאלה לתלמידים:
מדוע אני בוכה? מה קרה למשה?

התלמידים: משה מת.

המורה: נכון. אבל אינני בוכה רק על משה, אני בוכה גם על בני ישראל – מי ילמד את עם ישראל תורה?
התלמידים: יהושע.

המורה: מצוין.

הוא משמיע שוב את הקלטת ומפסיק אותה אחרי מסירת התורה 'לזקנים', עושה עצמו בוכה, ושולח את מי שגילם את יהושע למקומו. וכך עושה המורה לכל דור. כשמגיעים 'לנביאים' היושבים, מומלץ לשיר "סימן טוב ומזל טוב" כדי להמחיש שהם נולדו סוף סוף.

לפני שמגיעים לכל קבוצה חדשה, יש להסביר לתלמידים שכל קבוצה חיה אחרי הקבוצה שקדמה לה, והמשיכה את המסורת.

כשמגיעים לנביאים כדאי לציין מהו הדבר שמייחד אותם – הם שמעו את דברי ה' בעוד שאנשים גילים לא יכלו לשמוע, וידעו מה יקרה בעתיד.

המורה שואל: האם יש בכיתה נביא? האם מישהו יודע סודות שה' מגלה רק לו? האם מישהו יודע מה יקרה בעתיד?

אנשי כנסת הגדולה היו מתכנסים על מנת לקבל החלטות וללמוד תורה.

(המורה): אני בטוח שאין כאן אף אחד שיודע להגיד אנשי כנסת הגדולה... שהיו מתכנסים... זה לא הכנסת ולא בית כנסת... אבל היו מתכנסים...).

אפשר לתת לכל קבוצה תנועת ידיים יחודית לה.

בהמשך השיעור כדאי "לבכות" על כך שגם אנשי כנסת הגדולה כבר אינם, ולשאול את התלמידים, מי ילמד את התלמידים תורה היום?

התלמידים: ההורים והמורים שלנו.

המורה: נכון. ההורים והמורים מלמדים תורה, ואתם התלמידים מקבלים (לומדים) את התורה – אותה תורה שנמסרה ממשה רבנו.

שיעור מס' 2: שלושה דברים שנאמרו על ידי אנשי כנסת הגדולה – יצירה

המשך פרק א' משנה א'

◀ דפי יצירה (הכנת בובות אצבע)

- ניתן להקדים להכנת בובות האצבע מספר חידות לתרגול החומר שנלמד בשיעור הקודם.
- התלמידים יכולים להכין שתי בובות אצבע נוספות משלהם, ולהכניס את "עצמם" במשבצת אחת, ואת "הוריהם" ו"מוריהם" במשבצת שנייה, כך שהם יצטרפו לרצף ההשתלשלות של מסירת התורה מדור לדור.
- יש לשים לב בשעת ההדבקה של בובות האצבע, שהדמויות תהיינה כלפי חוץ (ולא כלפי פנים).
- בכיתות א', הכנת בובות האצבע יכולה להימשך שיעור שלם.
- לאחר היצירה מומלץ להרכיב את הבובות על האצבעות בסדר הנכון, ולשיר את המשנה בליווי 'מסירת התורה מדור לדור' (מעבירים את ספר התורה מבובה לבובה שנגזרו מדפי היצירה).

שיעור מס' 3: שלושה דברים שנאמרו על ידי אנשי כנסת הגדולה – לימוד עיוני

המשך פרק א' משנה א'

"הם אמרו שלושה דברים:
היו מתונים בדין
והעמידו תלמידים הרבה
ועשו סיג לתורה".

◀ שירה

המורה יפתח את השיעור בהשמעת הקלטת, והכיתה תשיר את המשנה, בליווי פעיל של בובות האצבע שיצרו.

◀ כתיבת המשנה והצגתה

יש לכתוב את המשך המשנה על הלוח ולהציגה בתנועות ידיים.
"היו מתונים בדין" – רצוי להשתמש במושג "מתונים בדין" בתוך משפט, כדי לסייע בהבנתו ובקליטתו.

◀ הצגה / חידה

המורה: עכשיו נעלה הצגה, ואתם תאמרו לי אם נהגתי כשורה.
הוא מזמין שני תלמידים, שיחזיקו בשני קצוות של סרגל, וכל אחד מהם יאמר: "זה שלי!"
המורה ישחק את תפקיד הדיין (השופט), ויספר שהשניים פנו אליו לקבל פסק דין – למי שייך הסרגל?
לדיין אין סבלנות, והוא נותן פסק באופן שרירותי, מבלי לחקור למי שייך החפץ.
המורה: אני דיין שדן דין, אבל אינני אוהב לעשות זאת. די! אין לי סבלנות!
המורה שואל: האם כך צריך הדיין להתנהג כשהוא דן דינים?
התלמידים: לא.

המורה יעזור לתלמידים "ללמד" את הדין כיצד להתנהג כשהוא דן דינים.
המורה: קומו, ואמרו לדין: "הו מתונים בדין", כלומר, הו סבלניים בדין.
כדאי שהתלמידים יחזרו על כך מספר פעמים, תוך כדי הנעת הידיים בתנועה המביעה: "המתינו", "רק רגע".

המורה והתלמידים שרים "הו מתונים בדין" בליווי תנועת ידיים.
לאחר השירה, המורה מגלה לתלמידים ששמו של אחד התלמידים רשום על הסרגל, ומתברר אם כן ללא ספק מיהו בעל הסרגל.

המורה: אני עייף!!! עכשיו, עד שתמצאו מילים מהמשנה המוכיחות שאני טועה, אני מפסיק ללמד את כולם או שאלמד רק את התלמידים היושבים ליד השולחן הזה... ולא את כל הכיתה!!! (המורה מתיישב ליד מספר תלמידים ומתחיל לדבר רק אליהם).

בהמשך המשנה כתוב "העמידו תלמידים הרבה" – צריך ללמד כמה שיותר תלמידים.
(המורה פונה לשאר הכיתה ושואל): מה לא בסדר במה שעשיתי? הוכיחו זאת מהמשנה!
התלמידים: "העמידו תלמידים הרבה" – המורה צריך ללמד כמה שיותר תלמידים, במילים אחרות את כל הכיתה.

המורה: מי אמר לכם? אולי כוונת המשנה במילים "העמידו תלמידים הרבה" היא שהמורה יגיד לכמה שיותר תלמידים לעמוד. "העמידו" – שיעמדו. האם זאת כוונת המשנה?
התלמידים: לא.

המורה: אז למה התכוונה המשנה?

התלמידים: ללמד.

המורה: נפלא!

המורה: עכשיו אגלה לכם סוד, אל תספרו אותו לאיש – מדן תורה היה מותר להחזיק ביד עט בשבת. האיסור הוא מוקצה מדרבנן, אבל לפני שחכמים אסרו את הדבר, זה היה מותר. עכשיו נציג מה היה קורה אילו חז"ל לא היו עושים סייג, גדר. אוי, שכחתי להסביר לכם מה הוא סייג! (המורה יצייר על הלוח גדר מסביב לפרחים).

המורה: אני רוצה להגן על הפרחים. (הוא יצייר גדר מסביב לספר התורה).

המורה: אני רוצה לשמור על מצוות התורה – כיצד אעשה זאת?

ההצגה הבאה תמחיש לנו מה היה קורה אילו לא היה גדר על מנת לשמור על מצוות התורה, כלומר, אם לא היה סייג לתורה.

◀ הצגה

המורה מחזיק בידו עט.

המורה: קיבלתי עט חדש מאמא שלי ואני הולך לפגוש חבר. היום שבת ומותר (לפי דין תורה) להחזיק את העט בשבת.

המורה (פונה לאחד התלמידים): אני מבקש שתזכיר לי את מספר הטלפון שלך. לא אתקשר אליך היום כי שבת, אלא אתקשר אליך אחרי שבת. רק תזכיר לי את מספר הטלפון שלך".

המורה מתחיל לכתוב...

התלמידים צועקים : לא! שבת היום!

המורה מפיל את העט מידיו, ואומר : אוי! חבל שנגעתי בעט. (לשים סביבו גדר, או להציג כאילו שבונים גדר סביבו).

שאלה : האם זה גדר שרואים? האם בונים אותו עם קרשים ופטיש?
תשובה : זה גדר בלב כדי לשמור על מצוות התורה.

◀ **מחיקת הלוח – שירה – חידות** נוספות לחיזוק הנלמד. לדוגמה :

○ "איזו תנועה מציג המורה?" (ראו חידה 10, בעמ' 12)

○ חזרה על המילים 'מתונים' ו'סייג' – אפשר לשחק "הרב (המורה) אומר" (ראו חידה 12, בעמ' 13), עד שהמשנה נלמדת היטב.

דוגמה ב': אבות, פרק א' משנה ב'

"שִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק הָיָה מְשִׁירֵי כְּנָסֶת הַגְּדוּלָּה

הוא הָיָה אֹמֵר:

עַל שְׁלוֹשָׁה דְּבָרִים הָעוֹלָם עוֹמֵד:

עַל הַתּוֹרָה

וְעַל הָעֲבוּדָה

וְעַל גְּמִילוּת חַסְדִּים".

הכנה לשיעור

○ המורה יִלְמֵד את המשנה בשירה עם תנועות הידיים המתאימות. (במשנה זו תנועות הידיים חשובות במיוחד, מכיוון שהן מסייעות להבהרת המילה "שירי", ולהבנת הרקע ההיסטורי של תקופת אמירת משנה זו.

○ עבור תלמידים שעדיין אינם קוראים בצורה שוטפת, ניתן לסמן משבצות על הלוח במקום המילים במשנה, ובאותן משבצות לצייר דבר-מה הממחיש את המילה, למשל: דמות מזוקנת במשבצת של 'שמעון הצדיק' (כפי שמודגם לעיל). אפשר גם לשלב עם המשבצות המאורות מילים כתובות המתאימות לרמת התלמידים.

ציוד

○ טייפ

○ קלטת עם המשנה מוקלטת בתחילתה

○ מטבעות כסף (להצגה)

○ גלובוס או כדור שיכול לשמש "כדור הארץ" (להצגה)

○ ספר תורני (להצגה)

○ אם מבקשים לבאר את המילה "עבודה" כ"עבודת הלב" – תפילה, יש להביא סידור.

○ אם מבקשים לבאר את המילה "עבודה" כמלאכה, יש להביא כלי עבודה, כגון: מטאטא, מחק, גיר ותיק יחודי למורה, מברג, וכדומה.

הכנת הלוח

אם המורה לא הספיק לכתוב את המשנה על הלוח לפני תחילת השיעור, מומלץ להשמיע את המשנה בטייפ בזמן כתיבת המשנה. רצוי לכתוב את המשנה בצורה המובנית המופיעה לעיל, בעמ' 28.

תמליל השיעור

הערה: בכיתה קוראת – מומלץ למחוק מילה (או מילים) מהלוח אחרי כל תשובה נכונה לחידה, ובמקומה לרשום קו. בשלב זה יש לאפשר לתלמידים לשיר את המשנה ולרשום כוכבית או ✓ במקום המילה שנמחקה. בכיתה שהיא "קדם קריאה" – ניתן לסמן כוכבית על משבצת המילה שהתלמידים למדו לשיר, כשהזכות לשיר מותנית בקבלת תשובה נכונה לחידה. קצב **החידה** – **מחיקה** – **שירה** – **חידה** – וכו' תלוי בתלמידים ובמורה.

◀ רקע תקופתי והקדמה

המורה יפעיל את הטייפ וישיר את המשנה עם הדגשה מיוחדת על תנועות הידיים. כששרים "היה משיירי כנסת הגדולה" מורידים אצבע אחר אצבע שהיו מורמות כלפי מעלה, ואחת אחת "נשכבת" בכף היד (= אנשי כנסת הגדולה שנפטרו אחד אחד). בסוף הקטע יש להשאיר אצבע אחת "עומדת", ונצביע על אצבע זו כשאומרים את המילים "הוא היה אומר", כדי להבהיר שאצבע זו מייצגת את שמעון הצדיק. כששרים את המילים "משיירי כנסת הגדולה" יש להביע צער ויגון (ואפילו בכי!) על הסתלקותם של אנשי כנסת הגדולה.

המורה: מדוע אני עצוב? מה קרה לחכמים הגדולים האלו (מצביע על האצבות שכופפו והונחו בכף היד)? האם יש מישהו שיכול לומר לי מיהם חכמים אלו? (אפשר להקל על הכיתה ולשאל: מה קרה לחכמים – לאנשי כנסת הגדולה?)

התלמידים: אנשי כנסת הגדולה מתו.

המורה: מצוין! (שוב בבכי) ומי נשאר מהם? מי ילמד עכשיו את עם ישראל תורה? (ניתן לרמוז לתלמידים על התשובה: המורה ישיר את המשנה שוב עם הדגשת המילים "שמעון הצדיק" ו"הוא", ויצביע על האצבע שנשארה מורמת).

התלמידים: שמעון הצדיק.

המורה: נפלא! האם מישהו בכיתה יכול להראות לי באצבעות הידיים, מיהו או מיהם "שיירי כנסת הגדולה"? מי נשאר מאנשי כנסת הגדולה?

התלמידים מצביעים על האצבע שעדיין זקופה.

המורה: כל הכבוד! בכלל לא לימדתי את המשנה, ואתם כבר יודעים את המילים הקשות "משיירי כנסת הגדולה".

עכשיו אני הולך להקשות עליכם – אני מתחיל למחוק את המשנה מהלוח!

רצוי לגוון את השיעור על ידי מחיקת מילה או מילים, שירת המשנה ורישום כוכבית או ✓.

המורה: למרות שמעון הצדיק נשאר, המצב בזמנו היה קשה מאוד. הרבה מהחכמים מתו, הרומאים הגיעו לארץ וכבשו אותה, ועם ישראל עמד בפני סכנה גדולה.

מה היה על העם לעשות בכדי לשמור על עצמו ועל העולם כולו? הקשיבו היטב למשנה, ונסו לגלות שלושה דברים ששומרים על עם ישראל ועל העולם.

המורה משמיע שוב את הקלטת עם תנועות הידיים, ושואל שוב: מהם שלושת הדברים שלימד אותנו שמעון הצדיק, ששומרים עלינו ועל כל העולם?

התלמידים: תורה, עבודה וגמילות חסדים.

המורה: מצוין! אבל עכשיו ברצוני להסביר לכם את המילים הקשות שבמשנה זו: מהי כוונתה של "עבודה שבלב"? (על המורה להחזיק בידו סידור ולהתנועע).

נזמין עכשיו תלמיד שיציג אחד משלושת הדברים המחזיקים את העולם – נסו לגלות מה הוא מציג. המורה מזמין תלמיד, נותן בידו סידור, ומראה לו כיצד להתנועע כמי שמתפלל.

המורה פונה לתלמידי הכיתה ושואל: מה הצגנו עכשיו, האם "תורה", "עבודה" או "גמילות חסדים"? ניתן לרמוז על כך שבהצגה ראינו משימה קשה מאוד ללב, כדי שהתפילה תהיה משמעותית. לחילופין, אפשר להקל על התלמידים ולשאל: מהי העבודה שבלב שראינו בהצגה?

אם המורה סבור שהמונח "עבודה שבלב" לא יובן לתלמידים, אפשר ללמד את המשנה על פי הסבר (מיעוט) המפרשים, ש"עבודה" היא עבודה ממש, מלאכה ובניית העולם. במקרה כזה יציג התלמיד אדם עובד, מלאכה. (ראו גם הערה, למטה).

המורה: התלמיד שמציג עכשיו, שומר על כל העולם כולו בזכות מצווה שהוא מקיים – מהי המילה במשנה המתארת מצווה זו? (תשובה: עבודה).

בשלב זה אפשר למחוק מילה נוספת מהלוח, ולבחון את יכולת השירה של הכיתה.

המורה יזמין תלמיד נוסף להציג לימוד תורה, וישאל את הכיתה: מהי המילה מהמשנה שהצגנו עתה? יש להסביר ש"גמילות חסדים" מתבטאת בדרכים שונות, למשל נתינת צדקה, עזרה לחבר במצוקה ועוד. המורה יזמין שני תלמידים – האחד ישחק עני והשני נותן צדקה. המורה ישאל את הכיתה: מיהו זה שמחזיק את העולם? מיהו גומל החסד – הנותן צדקה או העני המקבל? הצגה נוספת: ילד נפצע ומתקשה ללכת, וחבירו מסייע לו ובכך גומל עמו חסד.

כך ניתן להציג את שלושת הדברים המעמידים את העולם. המורה יבקש מכל תלמיד שמציג להושיט את ידו ולתמוך בגלובוס/בכדור, כך ששלושת היסודות יחזיקו את העולם ביציבות.

◀ מבחר חידות

1. ידוע שאסור לעמוד על התורה. לפי משנתנו, מה עומד על תורה, ומהי כוונת עמידה זו? (תשובה: העולם עומד על שלושה דברים – יש שלושה דברים ששומרים על העולם, ובשבילם ברא ה' את העולם).
2. מיהו "הוא" שהיה אומר את דברי החכמה במשנתנו? (יש להצביע על המילה "הוא" בטקסט המשנה) (תשובה: שמעון הצדיק).
3. מה אנו עושים ברגע זה ששומר על כל העולם כולו? (תשובה: לומדים תורה).
4. המורה יבצע תנועה, ועל התלמידים לגלות מהי המילה שהיא ממחישה.
5. המורה יעשה תנועת יד מוטעית, ועל התלמידים לגלות מהי הטעות, להסביר מהי התנועה הנכונה, ומהו הפירוש הנכון של המילה.

◀ הערה

- ניתן ללמד את התלמידים פירוש נוסף של המילה "עבודה" – עבודת הקרבנות במקדש. להמחשת מושג זה יש להשתמש בתנועה של שחיטת קרבן.
- יש להתאים את התנועה ההמחישה "עבודה" לפירוש שהמורה בוחר ללמד.

דוגמה ג': אבות, פרק א' משנה י"ג

תרגום המשנה לעברית	טקסט המשנה (ארמית)
<p>הוא (הלל) היה אומר: המגדל את שמו – מאבד את שמו (מתבייש) ומי שאינו מוסיף ללמוד – ישכח את לימודו ומי שאינו לומד כלל – חייב מיתה והמשתמש ב"כתר תורה" (לצרכיו האנוכיים) – חולף ועובר מן העולם.</p>	<p>הוא הִיהָ אֹמֵר: נִגְדַל שְׁמָא – אֲבָד שְׁמִיהּ וְדָלָא מוֹסִיף – יִסָּף וְדָלָא יֵלֵף – קִטְלָא חַיֵּב וְדִשְׁתַּמֵּשׁ בְּתַגָּא – חָלַף.</p>

משנה זו קשה במיוחד בגלל הלשון הארמית, ולכן היא נבחרה להיכלל בחוברת ההדרכה. אנו סבורים שבאמצעות הטכניקות המיוחדות של "משניות בשת"ף", ניתן לחבב משנה כה קשה על תלמידים בכל הרמות. עם זאת, אנו ממליצים ללמד משנה זו רק בכיתות בהן יש לתלמידים מיומנות בקריאה.

הכנה לשיעור

המורה יִלְמֵד את המשנה בשירה עם תנועות הידיים המתאימות. (במשנה זו תנועות הידיים חשובות במיוחד, כי הן מסייעות בתרגום המשנה לשפת סמלים (תנועות ידיים) המובנת לתלמידים).

ציוד

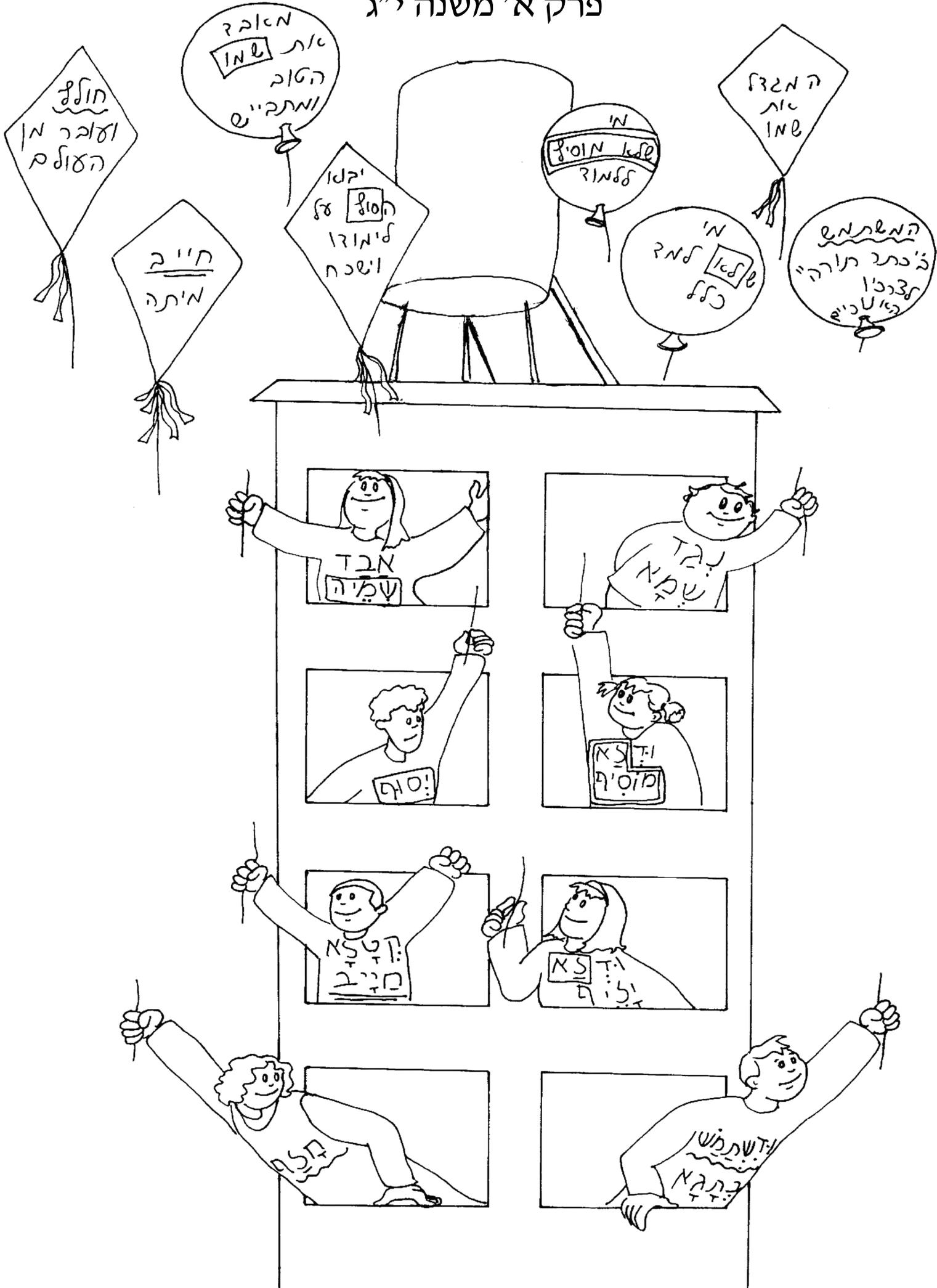
- טייפ
- קלטת עם המשנה מוקלטת בתחילתה
- גירים צבעוניים (9 צבעים שונים)
- אם לא ניתן להשיג גירים צבעוניים, אפשר למתוח קווים מתחת למילים שברצוננו להדגיש, או לכתוב את המילים באותיות עבות יותר או בכתב מרובע.

הכנת הלוח

- במשנה זו, כתיבת כל הטקסט על הלוח ועימודו חשובים ביותר, ולכן מומלץ להכין את הלוח לפני תחילת השיעור. אם המורה לא הספיק לעשות זאת, כדאי להשמיע את המשנה בטייפ בזמן כתיבת המשנה. רצוי לכתוב את המשנה בצורה המובנית המופיעה לעיל.
- כדי ליצור זיקה בין טקסט המשנה לפירוש הנמצא בצד, מומלץ לכתוב את התרגום בתוך הבלונים, וליד כל קטע מהמשנה הטעון תרגום, לצייר יד.
- ניתן לעזור לתלמידים למצוא את הדמיון בין הטקסט לפירוש על ידי התאמת הצבעים בין כל זוג של מילים דומות.
- בעמוד הבא מוצגת המשנה. מילים המפרשות את מילות המשנה והדומות להן כתובות בצורה דומה למילה במשנה. הפירושים בצד ימין מכוונים מעל המילים הקשות בצד ימין, וכן הפירושים שמשמאל לדף מכוונים מעל המילים הקשות מצד שמאל. ניתן להעתיק מבנה זה ללוח או לשכפל דף זה ולחלקו לתלמידים.

משניות בשת"ף

פרק א' משנה י"ג

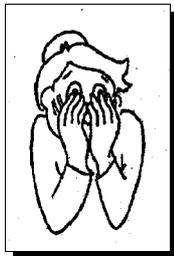
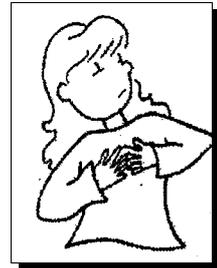
מהלך השיעור

המורה: האם יש כאן תלמיד המבין את המשנה? היא כתובה בארמית ולא בעברית, וקשה להבינה. אפילו תלמידים בכיתה י"ב אינם מבינים את המשנה הזאת, ואולי אף הורכם אינם מבינים אותה. אבל אני חושב שאם תלמדו את המשנה הזאת, תתחילו לספר ביניכם סודות בארמית! ולמרות הקושי, אינני מתכוון להסביר לכם אפילו מילה אחת מהמשנה – את הכל תצטרכו לגלות בעצמכם. אבל, היזהרו לא להתגאות ולהשוויץ, שהרי "נגד שמא (המורה יטפח לעצמו על החזה בצורה יומרנית) – אבד שמיה" (המורה יעשה תנועה של הסתרת פנים והתכופפות כאילו שהוא מתבייש מאוד).

שירה ◀

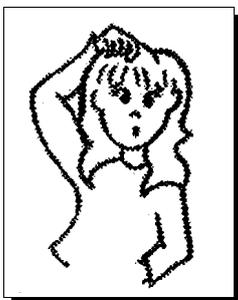
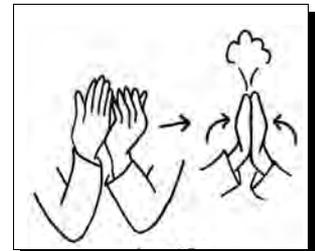
המורה ישמיע הקלטת בליווי תנועות ידיים המוצעות ליד כל איור בסוגריים.

נגד שמא (טפיחה על החזה בצורה יומרנית).

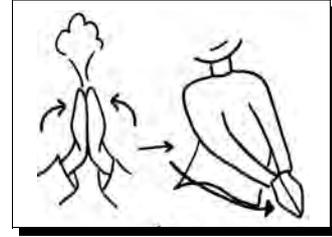
אבד שמיה (הסתרת פנים והתכופפות כאילו שמאוד מתבייש).

ודלא מוסיף (שתי כפות הידיים נוגעות זו בזו בצד האצבעות הקטנות, כפות הידיים פתוחות כלפי מעלה כספר פתוח. כששרים "ודלא מוסיף" "סוגרים" את הספר במחיאית כף).

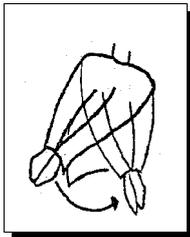
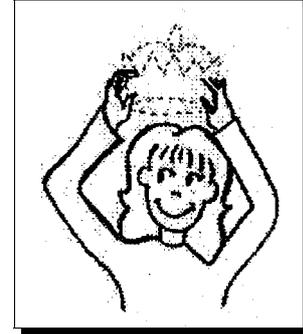
יסוף (מגרדים בגובה הראש ועושים פרצוף "מבולבל" להמחיש שכחה).

ודלא יליף (תנועת דחיית ספר כנייל, אלא במקום רק לסגור את הספר במחיאית כף, גם מרחיקים אותו בזלזול).

קטלא חייב (תנועת שחיטה על הצוואר).

ודאשתמש בתגא (שתי הידיים מורמות קצת מעל הראש, כאילו הן מניחות עליה כתר. האף מורם בצורה יהירה).

חלף (שתי הידיים מושלכות יחד מצד אחד של הגוף לצד השני בתנועה מושלכת).

לאחר שירת המשנה מספר פעמים בליווי תנועות ידיים, המורה יודיע על תחרות לבחירת התלמיד המצטיין בתנועות ל"הצגה".

המורה : עדיין אינני מגלה לכם, איזו מילה מפרש כל בלון, אך אתן לכם רמז קטן: שימו לב לצבעים ולמילים המודגשות במשנה ובבלונים עם הפירושים.

ממספרים את קטעי המשנה הרשומים על הלוח, ועל התלמידים לבחור את הקטע הקשור להצגה.
הוא היה אומר:

1. נגד שמא – אבד שמיה.
2. ודלא מוסיף – יסוף.
3. ודלא יליף – קטלא חייב.
4. ודאשתמש בתגא – חלף.

תלמיד המשתתף בצורה יפה ושר את המשנה עם תנועות נכונות, יוזמן על ידי המורה להציג בפני כל הכיתה. (המורה יכול גם לבלבל את התלמידים בתנועה לא נכונה, ומי שיגלה הטעות – יוזמן להציג).

המורה: איזה קטע מהמשנה שכח התלמיד להציג?

המורה פונה למי שמציג, ואומר לו: אתה גאוותן גדול ורוצה להתפרסם ולהגדיל את שמך. אתה ניגש ללוח כשהמורה איננו בסביבה וכותב בכתב גדול את שמך על הלוח (התלמיד רושם את שמו בגדול על הלוח).

המורה חוזר לכיתה, כשהוא עושה עצמו כועס, ופונה אל התלמיד שמציג: מה אתה מתגאה?! מי אמר לך לכתוב את שמך על הלוח? עכשיו נמחק את שמך מהלוח לגמרי, ואתה ממש תתבייש. (המורה מדריך את התלמיד המציג להסתיר את פניו בבושת פנים בתוך כפות ידיו).

המורה ישאל את הכיתה: איזה קטע מהמשנה שכח הילד המציג? איזה קטע מתייחס למי שמבקש להגדיל את שמו ולהתפרסם? המשנה אומרת שמי שרוצה להגדיל את שמו ולהתפרסם, יאבד את שמו ויתבייש.

מכיוון שהצלחתם לפתור את השאלה הקשה הזאת, אוכל כבר להתחיל למחוק מילים מהלוח, אבל אתם תאמרו לי איזה קטע אני מבקש למחוק. (המורה יצביע על הבלון עם הפירוש "המגדל את שמו"). חפשו את המילה במשנה המתאימה ל"שמו".

התלמידים: נגד שמא אבד שמיה.

המורה (מחבר את הבלון לקטע מהמשנה): מצויין! ואיזו מילה פירושה "שמו"?

התלמידים: שמא (או שמיה).

אפשר לשיר את המשנה עם התלמידים.

המורה (מוחק את "שמא"): עכשיו, לפני שאמחק מילים נוספות, הבה נשחק במשחק "המורה אומר". בניגוד ל"הרצל אומר", במשחק זה עליכם לעשות את התנועה המתאימה למילים שאומר מהמשנה, ולא את התנועה שאעשה. אשתדל לבלבל אתכם עם תנועות מוטעות!

ניתן לעשות חזרה כדי שהתלמידים ילמדו לשייך את המילים לתנועות. בשלב זה "מתרגמים" את המשנה בעזרת התנועות המוצעות לעיל. יש צורך להסביר את התנועות כשעושים אותן.

המשך השיעור יהיה לפי המבנה הרגיל של "משניות בשת"ף": **חידה – מחיקה – שירה – מחיקה** וכו'. החידות יכולות להיות חיבור פירוש (בלון) לטקסט המתאים (יד), ומציאת הקטע במשנה המתאים להצגה.

◀ הצעות להצגות נוספות

○ "ודלא מוסיף – יסוף"

המורה: אני כבר למדתי הרבה תורה, ואין צורך שאחזור על לימודי! מעכשיו אני מפסיק ללמוד.
המורה (פונה לאחד התלמידים): מה אתה רוצה לדעת, האם מותר לאכול חלב אחרי שאוכלים דגים? רגע... האם דגים הם כמו בשר? פעם למדתי את זה... אוי לי... שכחתי... אינני זוכר אם דגים הם כמו בשר או לא! חבל ששכחתי!
המורה (פונה לכיתה): איזה קטע מהמשנה הצגתי?
התלמידים: "ודלא מוסיף – יסוף".

○ "ודלא ילף – קטלא חייב"

המורה: אני לא למדתי, וגם אינני רוצה ללמוד. זה סתם בזבוז זמן!
(המורה יבקש מכל התלמידים לקרוא לעומתו): אין קדושה בחייד! אין ערך אמיתי לחייד!
המורה: נכון, ה' איננו רוצה שאנשים יחיו ללא קדושה בחייהם. מי מוזכר במשנה כאילו אין לו זכות לחיות? (המורה יעשה תנועה של "קטלא חייב" המוזכרת למעלה). יש להדגיש, שבוודאי לא נעניש אדם כזה ולא נהרגו, אלא שאין הוא יודע את הסיבה שבעבורה ה' ברא אותנו וכאילו חייב מיתה.

○ "ודאשתמש בתגא – חלף"

המורה: אני למדתי הרבה תורה. עכשיו אשתמש קצת ב"כתר התורה" שלי להנות קצת! טוב, מחר על כל התלמידים להביא לצדיק וחכם כמוני סוכריות ושוקולד, מפני שאני למדתי הרבה תורה ואני צדיק גדול! הביאו גם מסטיק... וגם שקיות ביסלי ובמבה... וקרמבו... ושאר ממתקים...! לעצמו: זהו! למה שלא אהנה קצת מזה שאני תלמיד חכם ולמדתי הרבה תורה!
לפתע המורה פותח את הדלת כאילו שמישהו דופק, ואומר: שלום המנהל. מדוע אתה כועס עלי? מה אני מפוטר?! אתה מסלק אותי מעבודתי?! מה, לא מגיע לי קצת להנות מהעובדה שלמדתי כל כך הרבה תורה. מה יש אם סך הכל ביקשתי מהתלמידים להביא לי כמה סוכריות? לכן זה אתה "מעיף" (עושים תנועת "חלף") אותי?!
(המורה פונה שוב לכיתה): איזה קטע מהמשנה הציג המורה? מה קרה לו? כיצד זה נאמר בלשון המשנה?
התלמידים: "ודאשתמש בתגא – חלף".

דוגמאות לכתיבה מובנית של משניות

אבות, פרק א' משנה א':

מִשָּׁה קִבֵּל תּוֹרָה מִסִּינַי
וּמִסְרָה לִיהוֹשֻׁעַ
וַיהוֹשֻׁעַ לְזִקְנִים
וְזִקְנִים לְנָבִיאִים
וְנָבִיאִים מִסְרוּהָ לְאַנְשֵׁי פְּנֵת הַגְּדוּלָּה.
הֵם אָמְרוּ שְׁלוֹשָׁה דְּבָרִים:
הוּוּ מֵתוֹנִים בְּדִין
וְהֵעֵמִידוּ תַלְמִידִים הַרְבֵּה
וַעֲשׂוּ סִיג לַתּוֹרָה.

אבות, פרק א' משנה ב':

שָׁמְעוֹן הַצַּדִּיק הָיָה מְשִׁירֵי פְּנֵת הַגְּדוּלָּה
הוּוּ הָיָה אוֹמֵר:
עַל שְׁלוֹשָׁה דְּבָרִים הָעוֹלָם עוֹמֵד:
עַל הַתּוֹרָה
וְעַל הָעֲבוּדָה
וְעַל גְּמִילוּת חֲסָדִים.

אבות, פרק א' משנה ג':

אַנְטִיגֶנוֹס אִישׁ סוֹכּוֹ קִבֵּל מִשָּׁמְעוֹן הַצַּדִּיק
הוּוּ הָיָה אוֹמֵר:
אַל תִּהְיוּ פְּעֻבָּדִים הַמְשַׁמְשִׁין אֶת הָרֶב עַל מַנְת לְקַבֵּל פָּרָס
אֶלָּא
הוּוּ פְּעֻבָּדִים הַמְשַׁמְשִׁין אֶת הָרֶב שְׂלֵא עַל מַנְת לְקַבֵּל פָּרָס
וַיְהִי מוֹרָא שָׁמַיִם עֲלֵיכֶם.

אבות, פרק א' משנה ד':

יוֹסִי בֶן יוֹעֶזֶר אִישׁ צָרְדָּה
וַיֹּסִי בֶן יוֹחָנָן אִישׁ יְרוּשָׁלַיִם
קִבְּלוּ מֵהֶם.
יוֹסִי בֶן יוֹעֶזֶר אִישׁ צָרְדָּה אוֹמֵר:
יְהִי בֵיתְךָ בֵּית וְעַד לְחַכְמִים
וְהָיוּ מֵתֵאָבֵק בְּעַפְרֵ רַגְלֵיהֶם
וְהָיוּ שׁוֹתֵהָ בְּצִמָּא אֶת דְּבָרֵיהֶם.